

# SADAKA-ZEKÂT VE TASDİK İLİŞKİSİ

Zekât, insanların mallarında bulunan, ihtiyaçlıların sahip olduğu haktır. Allah, bilinen ilk vahiyden itibaren, bu hakkı sahibine teslim etmeyi bizim için ibadet saymıştır.

İnsan doğasında, yaratılıştan gelen bir cimrilik vardır. Bu durum, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle ifade edilir:

**De ki: "Rabbimin ikram edeceği hazineler elinizde olsa tükenir korkusuyla kimseye vermezsiniz. Bu insanlar çok cimridir."** (İsrâ 17/100)

Yüce Allah cimriliğe yatkınlığın karşısında insanoğluna, sahip olduklarından Allah'ın rızasını kazanmak dışında bir karşılık beklemeksizin harcama yapmayı öğütlemiştir. İnsan doğası ilk insandan beri aynı olduğuna göre, harcama emri de eskiden beri bulunuyor olmalıdır. Nifekim, bilinen ilahî vahiylerin tümünde, kendi malından harcıyarak ve paylaşarak, ihtiyacı olanlara karşılık beklemeden yardım etmek teşvik edilmiştir. Miktarı isteğe bağlı olan bu yardımların yanı sıra, inananların mallarından vermeleri gereken ve ölçüsü Allah tarafından belirlenmiş olan zorunlu bir verme emri de süregelmiştir. Bu yardımların yapılması, hem toplum içinde güven ve refah ortamı sağlamanın hem de kişinin Allah'a karşı samimiyetini, imanının ve davranışlarının sözleriyle tutarlı olduğunu yani "doğru sözlülüğünü" ispatlamanın bir yolu olarak görülebilir. Bu nedenle olmalı ki Arapçadan Türkçeye de olduğu gibi geçen "sadaka = صدقة" kelimesi "sözün doğruluğu" anlamına ge-

len "sıdk = صدق" kökünden türemiştir.<sup>1</sup>

Bu yazıda, tarih boyunca vahyin, doğruluk, sadaka ve zekât kavramlarını nasıl bir arada tuttuğu üzerinde durulacak, sadaka ve zekâtın çeşitli dinlerdeki uygulamalarından bahsedilecek, Kur'ân-ı Kerim'in tasdik eden -musaddık- bir Kitap olduğu, zekât ve sadaka konusu üzerinden ele alınacaktır.

## Hinduizm'de Sadaka ve Onda-Birlik Zekât

Bilinen en eski dînî metinler Hinduizm'in kutsal metinleri sayılan Veda'lardır.

Allah bütün toplumlara elçi gönderdiğini bildirdiğine göre,<sup>2</sup> dünyadaki en eski kutsal metinlerin temelinde de vahiy yatıyor olmalıdır.

Zaten Veda'larda Hz. Muhammed'in geleceğine ve vasıflarına dair göstergeler de bulunmaktadır.<sup>3</sup> "Veda" Sanskritçe "bilgi" anlamına gelir.

Veda'ların en eski kısmı Rig Veda'dır ve M.Ö. 1500-1200 yıllarına dayandığı düşünülmektedir. İçindeki ilahiler halen Hindu ayinlerinde okunmaktadır.

Sanskritçe'de "vermek" anlamına gelen "dâna = दान", ya da Latin harfi yazımıyla





“daana” sözcüğü, Veda’larda sıklıkla “bağış” ve “yardım” anlamlarında kullanılır. Rig Veda, daana’yı “doğruluk” anlamına gelen “satya” sözcüğüyle birleştirir.<sup>4</sup> **Daana**, karşılık beklemeden cömertçe vermeyi, ihtiyacı olanlara yedirip içirmeyi, yetenek ve zamanını teşekkür beklemeden başkaları için kullanmayı, bir de “dashamamsha = दशमंश”ı gerektirir.

Sanskritçe “onda-bir” anlamına gelen *dashamamsha* ise, tüm gelirin ondalığını Tanrı için tapınaklara, inziva mekanlarına, ihtiyaçlılara, fakir ve açlara sunmaktır. Bu bir bağış değil mecburiyettir; çünkü bu ondalık zaten Tanrı’nın insan servetindeki hakkıdır.<sup>5</sup>

Atharva Veda’da, “*yüz elin varmış gibi kazan; ama bin elin varmış gibi bağış yap*”, sözüyle sadakanın bol verilmesi gerektiği anlatılır.<sup>6</sup>

## Mecûsilik’te Sadaka ve Onda-Birlik Zekât

Mecûsilik, Zerdüş’tün tebliğ ettiği, monoteist bir teoloji içeren inanç ve düşüncelerin eski İran inanç ve gelenekleriyle birleşiminden oluşmuş bir dindir.<sup>7</sup> İran’lı Zerdüş’tün MÖ. 628 - 551 yılları arasında yaşayan bir peygamber olduğu ve Tanrı Ahura Mazda’dan vahiy aldığı düşünülür. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de, Mecûsîlerin de diğer kitap ehliyle aynı ayette sayıldığını görürüz:

**İnanıp güvenenler, Yahudi, Sabîî, Hristiyan ve Mecûsi olanlar bir de müşrikler var ya; Allah (mezar-**

**dan) kalkış günü onların aralarını ayıracaktır.<sup>8</sup> Allah, her şeye şahittir. (Hac 22/17)**

Bu konuda Nebimiz, “*Onlara Ehl-i kitap muamelesi yapın*” şeklinde hadisi de o topluma bir kitap verilmiş olduğunun kanıtıdır.<sup>9</sup>

Zerdüş’tün Ahura Mazda’dan aldığı vahiyler, Avesta adlı kitapta toplanmıştır. “Avesta” sözcüğü de yazıldığı dilde “bilgi” anlamına gelmektedir.<sup>10</sup> Mecûsilik’te, iyi düşünce, söz ve davranışların etkisi altında olduğu “iyi akıl”ın adı Vohu Mana’dır ki aslında bu, Zerdüş’t’e vahiy getiren meleğin adıdır.<sup>11</sup>

Avesta’nın Pehlevice metinlerinde, Mazda’ya inananların aynı zamanda cömert kişiler olduğundan bahsedilir:

“Mazda’ya inananların dininin görkemi yücelir, yücelsin! Cömert ve adillerin, iyi işler yapanların aileleri yücelsin!”<sup>12</sup> (Zend-i Vohuman Yasht 3:41)

Ayrıca, kendi ürettiklerinden kutsal varlıkların payının verilmesi ve iyilik için pay ayrılması da emredilir:

“Özenli ve ılımlı ol, ve kendi ürettiklerinden ye, ve kutsal varlıkların ve iyiliğin payını ver. Bunu yapman, bütün meşgalelerinin içindeki en büyük iyi işi yapman olur.”<sup>13</sup> (Dinâ-î Maînög-î Khirad 2:42-45)

Zerdüş’tlük’te iyi akıl, iyi düşünceler, iyi sözler ve iyi davranışlarla tanımlanır. İyi davranışlar şöyle sıralanır: hak etsin ya da etmesin yoksulların ihtiyacını karşılamak, toprağı sulamak ve ekmek, ihtiyaç duyulan yer-

lerde yiyecek ve su sağlamak, evliliği teşvik etmek ve kazancının artanını dindaşlarının ve diğerlerinin iyiliği ve refahı için tahsis etmek.<sup>14</sup>

Bu davranışlar içinde “**kazancının artanını tahsis etmek**” kısmı dikkatimizi çekmektedir; çünkü Kur’ân-ı Kerim’de de neyin infak edileceği konusunda aynı ifade yer alır:

**(Hayra) neyi harcayacaklarını da soruyorlar. De ki: “ARTANI!” Allah, ayetlerini size böyle açıklar ki düşünesiniz.** (Bakara 2/219)

## Tevrat’ta Sadaka ve Onda-Birlik Zekât

Tevrat’a göre de iki çeşit yardım vardır. Bunlardan ilki, İbranice “adalet, dürüstlük” anlamına gelen “tsedaka = תְּסֵדָקָה”, diğeri de İbranice “onda-bir” anlamına gelen “maaser = מַעֲשֵׂר”dir.

*Tsedaka*, elindekilerle adalet ve dürüstlüğe uygun bir şekilde ihtiyaç sahiplerine yardım etmek, olarak tanımlanır.<sup>15</sup>

*Maaser* ise, çiftlik hayvanlarından, tüm toprak ürünlerinden, şaraptan ve yağdan ayrılan onda birlik bölümün adıdır.<sup>16</sup>

Tevrat’ın Yaratılış 28:22 kısmında belirtilene göre bir gün Hz. Yakup rüyasında RAB’bi görmüş ve RAB’bin ona verdiği her şeyin ondallığını RAB’be geri vermeye yemin etmiştir.



Tevrat’ta , İsrailoğulları’nın hasatlarından ve diğer mallarından ayıracakları ondallıkların detayları ve nasıl kullanılacakları anlatılmaktadır. Yahudilikte yedi yıllık bir ziraî döngü mevcuttur. Altı yıl ekilen toprağın, “şmita” adı verilen yedinci yılda ekilmesi ve işlenmesi yasaktır. Yedinci hasat yılında, yabancıların borçları dışındaki tüm borçlar silinir;<sup>17</sup> hayvanlar ve köleler dinlendirilir. Hasat yapılan altı yılda verilen üç çeşit ondalık vardır:

Önce, Hz. Harun ve rahipler için, Çölde Sayım 18:8 kısmında belirtilen başışa karşılık gelen %2’lik bölüm ayrılır.

Tevrat’ın Levililer 27:30-32 kısmında, ayrılacak ilk ondallığın RAB’be ait olduğu belirtilmiş, Çölde Sayım 18:24 kısmında ise RAB’bin bu payı Levililere<sup>18</sup> miras olarak bıraktığı söylenmiştir. Bu yüzden ilk ondalık, kalan %98’lik bölümün üzerinden hesaplanır ve Levililer için ayrılır.

Yedi yıllık döngünün bir, iki, dört ve beşinci yıllarında, Levililer’in ondallığı ayrıldıktan sonra kalan bölümden ayrılan ikinci ondallığın, RAB’bin emrettiği yerde halkla paylaşarak yenmesi emredilir.<sup>19</sup>

Yedi yıllık döngünün üçüncü ve altıncı yıllarında ayrılan ikinci ondallığın tamamı Levililer’e, yabancılara, öksüzlere ve dul kadınlara verilmektedir.<sup>20</sup> Buna üçüncü ondalık adı verilir.

Ondalık alan Levililer’in de aldıkları ondallığın onda birini Rahip Harun’a (Hz. Harun) verilmek üzere RAB’be armağan olarak sunmaları emredilmiştir.<sup>21</sup>

Ayrıca, her hasatta geçerli olan şu kurallar da Tevrat’ta yer alır: tarlaların en kenar ve köşelerinin biçilmemesi, artakalan başakların toplanmaması, bağ bozumunda tüm bağın devşirilmemesi, düşen üzümün toplanmaması, bütün bunların yoksullara ve yabancılara (yolculara) bırakılması.<sup>22</sup>

Böylece, İsrail ülkesinde toprağı olmayan Levililer’in, yoksulların ve yabancıların ihtiyaçlarının giderilmesi zekât döngüsüyle sağlanır. Günümüz Yahudiliğinde de zekât ibadeti devam etmektedir.



## Eski Ahit'in Diğer Bölümlerinde ve Yeni Ahit'te Sadaka

Eski Ahit'teki Süleyman'ın Özdeyişleri bölümünde yer alan ayetin Kur'ân-ı Kerim'le olan paralelliği dikkat çekicidir. Kur'ân'da ihtiyacı olanlara borç vermek nasıl "Allah'a ödünç vermek" olarak adlandırılıyorsa, Eski Ahit'te de yoksula merhamet eden kişi için aynı ifadeler geçer. Her ikisinin de ödülünün Allah katında olduğu bildirilir:

**Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse, Allah ona kat kat fazlasını verir. Daraltan da Allah'tır, genişleten de. Zaten O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.** (Bakara 2/245)

"Yoksula merhamet gösteren kişi RAB'be ödünç vermiş olur. Yaptığı iyilik için RAB onu ödüllendirir." (Süleyman'ın Özdeyişleri 19:17)

Sadakaları verirken bunun gizli tutulması Kur'ân-ı Kerim'de tavsiye edilen davranışlar arasındadır:

**Zekâtları/sadakaları açıkça vererseniz pek güzel olur! Ama fakirlere verirken gizlemeniz, sizin için daha iyidir; bir kısım günahlarınızı örter. Yaptığınız her şeyin iç yüzünü bilen Allah'tır.** (Bakara 2/271)

Hz. İsa'nın meşhur dağ vaazında söylediği şu söz de aynı konuya temas eder:

"Doğruluğunuzu insanların gözü önünde gösteriş amacıyla sergilemekten kaçının. Yoksa göklerdeki Babanız'dan ödül alamazsınız. "Bu nedenle, birisine sadaka verirken bunu borazan çaldırarak ilan etmeyin. İkiyüzlüler, insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar karşılıklarını almışlardır. Siz sadaka verirken, sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin. Öyle ki, verdiğiniz sadaka gizli kalsın. Gizlice yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir." (Matta 6:2-5)

Sadaka vermenin doğruluğu göstermekle özdeşleştiği, Hz. İsa'nın bu sözünde de ortaya çıkmaktadır.

## Kur'ân-ı Kerim'de Sadaka ve Zekât

Kur'ân-ı Kerim'de zekât vermek, namaz kılmakla birlikte emredilen ve Allah'a inanıp güvenen kişilerin vasıflarından sayılan bir ibadettir. "Zekât = زكاة" kelimesi, "gelişme, artış, arınma" anlamlarına gelen "زكى" kökünden türemiştir. Zekât ibadeti, yalnızca zekât alan kişinin durumunu geliştirmekle kalmaz, para ve malı dolaşıma soktuğu için ekonomiyi de geliştirir. Zekât veren kişi ise, hem içindeki cimrilik yatkinliğine karşı davranarak karakterini geliştirmiş, hem de Allah'ın aşağıdaki ayette vaad ettiği gibi gelişmiş olur. Ayette sözü geçen kat kat artırmanın tipi belirtilmediğinden,

yalnızca ekonomik değil, manevî yönden ve alınacak karşılık yönünden de kat kat kazanç sağlanacağı düşünülmelidir:

**İnsanların malları içinde artsın diye faize verdiğiniz şey (borç) Allah'ın yanında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince; kat kat artıranlar zekât verenlerdir.** (Rûm 30/39)

"Zekât" kelimesi geçtiği bütün ayetlerde, aynı "namaz" anlamındaki "es-salat" kelimesi gibi, belirtili olarak "ez-zekât" şeklinde kullanılmıştır. Bu kullanım, "o zekât" diye işaret edilen zekât ibadetinin, Kur'ân'ın indirildiği toplumda zaten bilinmekte olduğunu gösterir. Aşağıdaki ayetin öncesinde, kendilerine kitap verilenlerden bahsedilmiş ve şöyle denmiştir:

**Onlara sadece şu emir verilmiştir: Doğrudan doğruya yalnız Allah'a boyun eğerek O'na kul olun. Namazı sürekli kılın ve zekâtı verin. İşte sağlam din budur.** (Beyyine 98/5)

Bu ve benzer pek çok ayette, zekât ibadetinin Hz. Muhammed'den önceki nebîlere ve toplumlarına da farz kılınmış olduğu bildirilir.<sup>23</sup> Örneğin, Tevrat bölümünde bahsettiğimiz ve kazancının ondalığını vermeye yemin eden Hz. Yakup'un zekâta emredildiği, Enbiyâ Suresi 21/72-73 ayetlerinde de bildirilmektedir.

Yahudilikte her tür kazanç için zekâtın oranı onda birdi. Bu oranın Kur'ân'da hasat için onda-bir olarak kaldığını; ancak para ve ticaret malları için kırkta bire indirildiğini, çiftlik hayvanları için ise hayvanın cinsine göre değişiklik gösterdiğini görüyoruz. Zekât oranlarının Kur'ân-ı Kerim'den nasıl çıkarıldığı bilgisi, Prof. Dr. Abdulaziz Bayındır'ın, dergimizin bu sayısında yer alan

Sadaka ve zekât, kişinin doğru davranışları yayması, doğru sözlülüğünü ispat etmesi, böylece toplumu ve kendini geliştirmesi için verilmiş fırsatlardır.

**"Kur'ân'da Sadaka Ve Faiz"** konulu yazısında yer almaktadır.

Hiz. Muhammed (sav)'in uygulaması ve sahih hadisler de Kur'ân'da açıklanmış oranlarla tam uyumludur. Ergenlik çağına girmiş, aklî dengesi yerinde ve temel ihtiyaçları dışında nisap miktarı kadar -85 gr altın, 595 gr gümüş, buna denk para veya ticaret malı- ya da daha fazla zekâta tâbi bir mala sahip olan Müslüman zekât mükellefi olur ve Hicrî seneden seneye malının zekâtını vermekle yükümlü hale gelir.<sup>24</sup> Rasulullah'ın (sav) uygulamalarına göre, burada belirtilen nisap miktarını aşan altın, gümüş ve paranın 1/40'ı kadar zekât verilir. Hanefî mezhebi dışındaki üç mezhepte, 5 veskten (660kg) az üründe zekât olmadığına dair hadis<sup>25</sup> esas alınarak, hasat için nisap miktarı olduğu kabul edilmiştir. Ebû Hanife'ye göre ise, yağmurun suladığı toprak mahsullerinde onda bir ve emekle sulananlarda yirmide bir oranında zekât verilmesi gerektiği yönündeki hadise<sup>26</sup> dayanılarak, her hasadın onda ya da yirmide biri zekât olarak verilmelidir. Hayvanlar için nisap, Hiz. Muhammed, sahabe ve tabi'in devirlerindeki uygulamalara bakılarak beş deve, otuz sığır ve kırk koyun şeklinde tespit edilmiştir.<sup>27</sup> Bunun nedeni, hayvan bakımının ticarettten farklı olarak sürekli ve çok emek gerektiren bir iş olmasıdır. Ticaret malları ve para gerekirse piyasadan çekilebilir ya da bekletilebilir; ancak hayvancılık ürünlerinin taze olarak ve hemen piyasaya sunulması mecburidir. Bu nedenle hayvancılık, sürekli olarak ekonomiye katkı getirir. Bu katkı ve verilen emek göz önünde bulundurulduğundan, emekle sulanan tarlada olduğu gibi, küçük ve büyük baş hayvanlarda da zekât oranı düşmektedir.

Sadaka vermenin ise, aynı önceki kitaplarda olduğu gibi bir alt veya üst sınırı yoktur. Zerdüştlük başlığı altında alıntıladığımız Bakara Suresi 219'uncu ayet bunu göstermektedir; ancak İsrâ Suresi 29'uncu ayette, kişinin yakınlarına, yoksullara ve yolda kalanlara yardım ederken kendi durumunu kötüleştirmeyecek şekilde vermesi öğütlenmiştir. Sadaka verenlerin karşılıklarının fazlasıyla verileceği Allah tarafından vaad edilmiştir:

**Allah'a güzel bir ödünç vererek sadaka dağıtan er-**

**keklerle kadınlara, karşılıkları kat kat verilecektir. Onlar için büyük bir ödül vardır.** (Hadid 57/18)

Gayrimüslimlerden toplanan vergi de sadaka olarak adlandırılır. Vergi veren gayrimüslim vatandaşlar bu vasıta ile yaşadıkları ülke yönetimine "sadakatlerini" ispat etmiş ve kamu hizmetlerinden yararlanmaya hak kazanmış olurlar.

## SONUÇ

Tarihte bilinen en eski vahiyden başlayarak insanlara, ihtiyaçlılara yardım etmenin emredildiği, bu yardımın karşılık beklenmeden ve yalnızca Allah rızası için yapılması gerektiği elimizdeki metinlerden anlaşılmaktadır. Vahiy kaynaklı inanışlarda ortak olan sadaka ve zekât ibadetlerinin, hem doğru davranışları yaymak, hem de kişinin doğru sözlülüğünü ispat etmek açısından oynadığı rol her toplumda açıkça görülebilir. Bu yüzden, ilahî dinlerde sadaka ve zekât, "doğru sözlülük" kavramıyla özdeşleştirilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'in kendisinden önceki kitaplarda bulu-

nan "sözleri doğrulayıcı"<sup>28</sup> nitelikte olduğu gerçeği de bu ibadetlerin bilinen en eski metinlerde var olmasıyla, bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte yardım yaparken takınılacak tavır konusunda Allah Teâlâ'nın şu sözü daima akılda tutulmalıdır:

**Güzel bir söz söylemek ve bir hatayı örtmek, yardımdan sonra karşı tarafı üzmemektir. Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur; yine de O, yumuşak davranır.** (Bakara 2/263)

Allah'ın selâmı ve rahmeti bütün mü'minlerin üzerine olsun....



## Notlar

1. Râğhib El-İsfahani, Müfredat El-Fâzi'l-Kur'an, 3/1 md.
2. Nahl 16:36
3. Prof. Dr. Pundit Vaid Prakash, Muhammad in the Vedas and the Puranas; Dr. Raghib as-Sirjani, Hinduizm Kitaplarında Resulullah Müjdeleri (Arapça Makaleden Tercüme).
4. <https://en.wikipedia.org/wiki/D%C4%81na>
5. What Is Hinduism?: Modern Adventures Into a Profound Global Faith, Himalayan Academy Publications, 2007. Sayfa 340  
<https://www.himalayanacademy.com/media/books/what-is-hinduism/what-is-hinduism.pdf>
6. <http://hinduveda.in/charity/> adresinden Türkçeye tercüme edilmiştir. Sayfa 104 - 5.30.5  
<https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2866386/download>
7. Şinasi Gündüz, Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara, 2003, C.28, Sf. 279
8. Casiye 45:28'e göre, hesap günü her ümmet kendi kitabından sorumlu tutulacaktır.
9. Malik b. Enes, El-Muvatta', "Zekat", 42
10. <http://www.dinlertarihi.net/dinler-tarihi/zerdustluk.html>
11. Şinasi Gündüz, Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara, 2003, C.28, Sf. 279
12. <http://www.avesta.org/mp/vohuman3.html> adresinden Türkçeye tercüme edilmiştir. <http://www.avesta.org/mp/vohuman.html#chapter3> Pasaj 41
13. <http://www.sacred-texts.com/zor/sbe24/sbe24008.htm> adresinde referans verilen S. A. Kapadia, The Teachings of Zoroaster, 1905 eserinden Türkçeye tercüme edilmiştir. 42-45 nolu pasajlar
14. A.g.e'den Türkçeye tercüme edilmiştir. Prgrf 36 [https://www.sacred-texts.com/zor/toz/toz04.htm#page\\_39](https://www.sacred-texts.com/zor/toz/toz04.htm#page_39)
15. Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara, 3. Kitap Vayikra, s. 900, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., Nisan 2006.
16. A.g.e. s. 875
17. Yasa'nın Tekrarı 15:1-4
18. Levi, Hz. Yakub'un Leah'dan olan üçüncü oğlu ve İsrailoğulları'nın 12 kolundan Levi kolunun kurucusudur (<https://en.wikipedia.org/wiki/Levi>).
19. Yasa'nın Tekrarı 14:22-29
20. Yasa'nın Tekrarı 26:12-14
21. Çölde Sayım 18:25-29
22. Levililer 19:9-11
23. Şûrâ 42:13, Enbiyâ 21:73, Meryem 19:54-55, Bakara 2:83, Mâide 5:12, Meryem 19:30-31
24. <http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/zekat-kimlere-farzdır.html>
25. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, Kitâb-ül-Emvâl, s. 648
26. Buhârî, "Zekât", 55; Nesâî, "Zekât", 25
27. Mehmet Erkal, Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 2007, C.33, Sf. 139
28. Musaddik olduğu